

ਜਮਾਤ: ਬਾਰੂਵੀਂ

ਵਿਸ਼ਾ: ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ

ਸਮਾਂ: 3 ਘੰਟੇ

ਅੰਕ: 80

ਨੋਟ: 1. ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ।

2. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਣਗੇ।

3. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ (ੳ), (ਅ), (ੲ) ਅਤੇ (ਸ) ਹੋਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 1. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

20×1=20

ਭਾਗ (ੳ): ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ-ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਇੱਕ- ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਠ-ਸਮਗਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ/ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਤਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਖਾਉਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ-ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਗ (ਅ): ਇਸ ਵਿੱਚ ਬਹੁ-ਚੋਣਵੇਂ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲੇਖ ਦਾ ਨਾਂ/ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਠ-ਸਮਗਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਤਰਾਂ/ਕਥਾ-ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਖਾਉਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ-ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਜਾਂ ਅਖਾਉਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਗ (ੲ): ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਥਨ ਦੇ ਠੀਕ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਹਾਣੀ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਠ-ਸਮਗਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਨਾਂ/ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੇ ਨਾਂ ਜਾਂ ਕਥਾ-ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਖਾਉਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ-ਸਥਿਤੀ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇਗਾ।

ਭਾਗ (ਸ): ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ 5 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ, ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ, ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪਾਠ-ਸਮਗਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ। ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤੇ ਅਖਾਉਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਅਖਾਉਤ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਹ ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੋਰਡ ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ੇ ਦੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਲੁੜੀਂਦੇ ਅਨੁਪਾਤ ਅਨੁਸਾਰ ਹੋਣਗੇ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 2. ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਲੇਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਰਾ ਦੇ ਕੇ ਉਸ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ 3 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੋ ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਪੈਰੇ ਦੇ ਲੇਖ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ

ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਮਗਰੀ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ।

$$3 \times 2 = 6$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 3. ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਭਾਗ ਦੇ ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸੀ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤਿੰਨ ਅੰਕਾਂ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ

$$4 \times 3 = 12$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 4. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਦੋ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੇ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

$$2 + 4 + 1 = 7$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 5. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪੈਰਾ ਦੇ ਕੇ ਸੰਖੇਪ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਸੰਖੇਪ ਰਚਨਾ ਲਈ 3 ਅੰਕ ਅਤੇ ਢੁਕਵੇਂ ਸਿਰਲੇਖ ਲਈ 1 ਅੰਕ ਹੋਵੇਗਾ।

$$3 + 1 = 4$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 6. (ੳ) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹਾਂ (ਸਮੇਤ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ) ਵਿੱਚੋਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

$$6 \times 1/2 = 3$$

(ਅ) ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਵਾਕਾਂ (ਸਮੇਤ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ) ਵਿੱਚੋਂ 7 ਵਾਕ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਬਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਹਰੇਕ ਦਾ ਇੱਕ ਅੰਕ ਹੋਵੇਗਾ।

$$4 \times 1 = 4$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 7. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਅਖਾਉਤਾਂ (ਸਮੇਤ ਪਾਠ-ਅਭਿਆਸ) ਵਿੱਚੋਂ 8 ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਪੰਜ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤਣ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੱਸਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

$$5 \times 2 = 10$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 8. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ। ਪਹਿਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸਣ ਬਾਰੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਗਲੇ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਦੇ ਅਰਥ/ਭਾਵਾਰਥ/ਪ੍ਰਸੰਗਕ-ਵਿਆਖਿਆ ਉੱਪਰ ਆਧਾਰਿਤ ਹੋਣਗੇ।

$$2 + 1 + 1 = 4$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 9. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ 3 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

$$4$$

ਪ੍ਰਸ਼ਨ 10. ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਦੋ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇਗਾ।

$$6$$

ਕੀ, ਕਿੰਨਾ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਪੜ੍ਹੀਏ ?

ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨੰਬਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਪੇਪਰਾਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਇਹ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ ਕਿ ਕਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਈ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ? ਪੇਪਰਾਂ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਅਕਸਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਘਬਰਾਉਣ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਉਹ ਘੱਟ ਅੰਕਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਛੱਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਮਾਂ ਦੇ ਕੇ ਚੰਗੇ ਨੰਬਰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਨ ਵਜੋਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 60 ਅਖਾਉਤਾਂ ਦਰਜ ਹਨ, ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ 14 ਨੰਬਰ ਦਾ ਪੇਪਰ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਵੇਗਾ। ਗਿਣਤੀ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਅੰਕ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਨ, ਇਸ ਲਈ ਘੱਟ ਮਿਹਨਤ ਕਰਕੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਵੱਧ ਅੰਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

ਹਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਸਮਰਥਾ, ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਆਦਤ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਭਾਅ ਵੱਖਰਾ-ਵੱਖਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਹਰੇਕ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਆਪਣਾ-ਆਪਣਾ ਟੀਚਾ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਮਿਥਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੇਠਾਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸਾਰਨੀ ਵਿੱਚ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਗਾਂ/ਪਾਠ-ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਅੰਕ-ਵੰਡ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਤੁਲਨਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਟੀਚੇ ਅਨੁਸਾਰ ਸਮਾਂ-ਸਾਰਨੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲੈ ਸਕਦੇ ਹੋ।

ਲੜੀ ਨੰ.	ਵਿਸ਼ਾ-ਵਸਤੂ	ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ	ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਧੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ	ਕੁੱਲ ਅੰਕ	ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਦਰਜ ਗਿਣਤੀ
1.	ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਲੇਖ	$2+3+3+2 = 10$ ਅੰਕ	$3 \times 2 = 6$ (ਪੈਰਾ) $4 \times 3 = 12$ (ਪ੍ਰਸ਼ਨ)	28	8 ਲੇਖ
2.	ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਦੇ ਪੱਤਰ	-----	$2+4+1=7$	07	$7+11 = 18$ ਪੱਤਰ
3.	ਸੰਖੇਪ ਰਚਨਾ	-----	$3+1=4$	04	$13+12 = 25$ ਪੈਰੇ
4.	ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਤਰਤੀਬ	-----	$6 \times 1/2 = 3$	03	$17+15 = 32$ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹ
5.	ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰਾ	-----	$4 \times 1 = 4$	04	46 ਵਾਕ

6.	ਅਖਾਉਤਾਂ	$1+1+1+1$ $= 4$ ਅੰਕ	$5 \times 2 = 10$	14	$50+10 = 60$ ਅਖਾਉਤਾਂ
7.	ਕਵਿਤਾ	$1+2 = 3$ ਅੰਕ	04 (ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ) $2+1+1=4$ (ਕਾਵਿ-ਪੈਰਾ)	11	10 ਕਵਿਤਾਵਾਂ
8.	ਕਹਾਣੀ	$1+1+1=3$	06 (ਸਾਰ)	9	06 ਕਹਾਣੀਆਂ

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ

- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਖਿੱਤੇ ਜਾਂ ਕੌਮ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਇੱਕ ਜਟਿਲ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ 'ਸੱਭਯ' ਅਤੇ 'ਆਚਾਰ' ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸਿਰਫ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਰਹਿ ਕੇ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਕੋਈ ਵੀ ਕੁਰੀਤੀ ਜਾਂ ਬੇਨਿਯਮੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ।
- ਕੋਈ ਵੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਚੰਗਾ ਜਾਂ ਮਾੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਸਗੋਂ ਖਾਸ ਖਿੱਤੇ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ 'ਕਲਚਰ' ਸ਼ਬਦ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ 'ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ' ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਅਨੇਕਾਂ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹਨ।
- ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਸਥਾਨਿਕ ਖਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੈ।
- ਭੂਗੋਲਿਕ ਖਿੱਤਿਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਵੀ ਅੱਗੋਂ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹਨ।
- ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਮਹਾਨ ਸ੍ਰੋਤ 'ਰਿਗਵੇਦ' ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਪੜਾਅ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼-ਦੁਆਰ ਹੈ।
- ਰਿਗਵੇਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ 'ਸਪਤ-ਸਿੰਧੂ' ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

- ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ‘ਪੰਚ-ਨਦ’ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਗਿਆ।
- ‘ਪੰਜਾਬ’ ਦਾ ਅਜੋਕਾ ਨਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸਦਕਾ ਪਿਆ।
- ਪਾਣਿਨੀ ਦਾ ਵਿਆਕਰਨ-ਗ੍ਰੰਥ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਉੱਪਰ ਰਚਿਆ ਗਿਆ।
- ਮਹਾਨ ਵਿਸ਼ਵ-ਵਿਦਿਆਲਾ ‘ਤਕਸ਼ਿਲਾ’ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋਈ।
- ਅਜੋਕਾ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਪੰਜਾਬ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਇੱਕ ਸੀਮਿਤ ਖੇਤਰ ਹੈ।
- ਮੱਧ-ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਇਸਲਾਮਿਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਖੇਤਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਇਸਲਾਮਿਕ ਸੂਫ਼ੀ-ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮੀ ਰੰਗ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ।
- ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ‘ਨਿਰੋਈ ਮਾਨਵਵਾਦੀ’ ਸੋਚ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਕੇ ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦਿੱਤਾ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਸੱਤ ਦਰਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜ ਅਤੇ ਹੁਣ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ ਉੱਪਰ ਪੰਜ ਤੋਂ ਢਾਈ ਦਰਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਫ਼ਰ ਹੈ।
- 1947 ਅਤੇ 1966 ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਤੌਰ ਉੱਪਰ ਬਹੁਤ ਸੀਮਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਅੰਦਰ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦਾ ਜਜ਼ਬਾ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਜ਼ਾਲਮ ਅੱਗੇ ਝੁਕਣਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਨਹੀਂ ਆਇਆ।
- ਭੀਖ ਮੰਗਣਾ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੇ ਸੁਭਾਅ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਮਿੱਸਾ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਭਾਰਤ ਦਾ ਅਨਾਜ ਭੰਡਾਰ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਹਰੀ-ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਜਨਮਦਾਤਾ ਹੈ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣਾ ਇੱਕ ਅਟਲ ਸਚਾਈ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਤਿਉਹਾਰ

- ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨਿਖਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਮੇਲੇ ਮਨ-ਪਰਚਾਵੇ ਤੇ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਦਾ ਸਮੂਹਿਕ ਵਸੀਲਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਮੇਲੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਕਲਾਤਮਿਕ ਭਾਵਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ, ਮੇਲਾ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।
- ਜਿੱਥੇ ਚਾਰ-ਛੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁੜ ਜਾਣ, ਉਹ ਤੁਰਦਾ-ਫਿਰਦਾ ਮੇਲਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਹਰੇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨੂੰ ਲਾੜਾ ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

- ਮੇਲੇ ਦਾ ਹਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਨਮੋਹਣਾ ਤੇ ਲੁਭਾਵਣਾ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਹਰ ਪੁਰਬ ਤੇ ਮੇਲੇ ਉੱਤੇ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਜ਼ਰੂਰ ਖਰੀਦਦੇ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਮੇਲੇ ਮੌਸਮਾਂ, ਰੁੱਤਾਂ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹਨ।
- ਰੁੱਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠੀ ਰੁੱਤ ਬਸੰਤ ਦੀ ਹੈ।
- ਪੁਰਾਣ-ਕਥਾਵਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਧਰਤੀ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਦੇ ਫੰਨਾਂ ਉੱਪਰ ਖੜ੍ਹੀ ਹੈ।
- ਆਦਿ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਭੋਇੰ ਦੀ ਉਤਪਾਦਿਕਤਾ ਉੱਤੇ ਵੀ ਅਸਰ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।
- ਖੇਤਾਂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਲੱਗਣ ਵਾਲੇ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਾਗ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ, ਇਹਨਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਨਾਗ-ਮਾਹਾ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲੇ

1. **ਗੁੱਗੇ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਮੇਲੇ:** ਇਹ ਮੇਲੇ ਗੁੱਗੇ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿੱਚ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਲੋਕ-ਧਾਰਾ ਅਨੁਸਾਰ, ਗੁੱਗਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੱਪਾਂ ਦਾ ਰਾਜਾ ਸੀ ਜੋ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿੱਚ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ।
 - **ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ:** ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ਚੌਦਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਛਪਾਰ ਵਿਖੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗੁੱਗੇ ਦੇ ਭਗਤਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਮ ਲੋਕ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਚਰਿੱਤਰ ਲੌਕਿਕ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।
2. **ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮੇਲੇ:** ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਲਈ ਲੱਗਦੇ ਹਨ। ਜਵਾਲਾ ਜੀ, ਚਿੰਤਪੁਰਨੀ, ਨੈਣਾਦੇਵੀ ਅਤੇ ਮਨਸਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਚੇਤਰ ਅਤੇ ਅੱਸੂ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨਰਾਤਿਆਂ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਦੇਵੀ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।
 - **ਜਰਗ ਦਾ ਮੇਲਾ:** ਚੇਤਰ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਮੰਗਲਵਾਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਜਰਗ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਲਈ ਇਹ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਬੇਹੇ ਗੁਲਗੁਲੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਬਹਿੜੀਏ ਦਾ ਮੇਲਾ’ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸੀਤਲਾ ਦੇਵੀ ਦੇ ਵਾਹਨ ਖੋਤੇ ਨੂੰ ਪੂਜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਲਗੁਲੇ ਤੇ ਛੋਲੇ ਭੇਟ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
3. **ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਮੇਲੇ:** ਖਾਨਗਾਹਾਂ, ਹੁਜਰਿਆਂ ਤੇ ਤਕੀਆਂ ਉੱਪਰ ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿੱਚ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।
 - **ਜਗਰਾਵਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ:** ਹਰ ਸਾਲ 14 ਤੋਂ 16 ਫੱਗਣ ਤੱਕ ਲੁਧਿਆਣਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਜਗਰਾਵਾਂ ਵਿਖੇ ਸੂਫੀ ਫਕੀਰ ਅਬਦੁੱਲ ਕਾਦਰ ਜ਼ਿਲਾਨੀ ਦੀ ਕਬਰ ਉੱਪਰ ਇਹ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਕਬਰ ਉੱਪਰ ਅਨੇਕਾਂ ਚਿਰਾਗ਼ ਬਾਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਮੇਲੇ ਦਾ ਨਾਂ ‘ਰੋਸ਼ਨੀ’ ਪੈ ਗਿਆ।

4. **ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਿਮਰਤੀ ਵਿੱਚ ਮੇਲੇ:** ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਪਾਵਨ-ਸਥਾਨਾਂ ਉੱਤੇ ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- **ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਮੇਲਾ:** ਇਹ ਮੇਲਾ ਮਾਘੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਮੁਕਤਸਰ ਵਿਖੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਹਨਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਬੇਦਾਵਾ ਪਾੜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ‘ਮੁਕਤੇ’ ਕਹਿ ਕੇ ਸਨਮਾਨਿਆ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੀ ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਨਾਂ ਖਿਦਰਾਣੇ ਤੋਂ ਮੁਕਤਸਰ ਪੈ ਗਿਆ।
- **ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ:** ਹੋਲੀ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਚੇਤ ਵਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨੂੰ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਕੇਸਗੜ੍ਹ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ‘ਹੋਲਾ-ਮਹੱਲਾ’ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।
- **ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਦੀ ਮੱਸਿਆ:** ਭਾਦੋਂ ਦੀ ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਭਾਰੀ ਮੇਲਾ ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।
- ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਵਾਲੇ ਸਥਾਨਾਂ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਫ਼ਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵੱਡੇ ਜੋੜ-ਮੇਲੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰ:

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਚੰਨ ਦੀਆਂ ਤਿਥਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੁਰਬ ਇਕਾਦਸ਼ੀ, ਪੂਰਨਮਾਸੀ, ਮੱਸਿਆ ਅਤੇ ਸੰਗਰਾਂਦ ਖੂਹ ਦੀਆਂ ਟਿੰਡਾਂ ਵਾਂਗ ਗੇੜੇ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤਿਉਹਾਰ ਲਗਾਤਾਰ ਚੱਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

- **ਚੇਤ :** ਨਵਾਂ ਵਰ੍ਹਾ/ਨਵਾਂ ਸੰਮਤ
ਚੇਤਰ ਸੁਦੀ ਅੱਠ ਨੂੰ ਕੰਜਕਾਂ
ਚੇਤਰ ਸੁਦੀ ਨੌਂ ਨੂੰ ਰਾਮ ਨੌਂਵੀਂ
- **ਸਾਵਣ :** ਤੀਜੀ ਤਿੱਥ ਨੂੰ ਤੀਆਂ
ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਰੱਖੜੀ
- **ਭਾਦਰੋਂ :** ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪੱਖ ਦੀ ਅੱਠਵੀਂ ਨੂੰ ਜਨਮ-ਅਸ਼ਟਮੀ
- **ਅੱਸੂ :** ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀਆਂ ਪੰਦਰਾਂ ਤਿਥਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਧ
ਚਾਨਣ ਪੱਖ ਦੀ ਏਕਮ ਤੋਂ ਨੌਂਵੀਂ ਤੱਕ ਨਰਾਤੇ
ਦਸਵੇਂ ਦਿਨ ਦਸਹਿਰਾ
- **ਕੱਤਕ :** ਹਨੇਰੇ ਪੱਖ ਦੀ ਚੌਥੀ ਤਿਥ ਨੂੰ ‘ਕਰਵਾ-ਚੌਥ’
ਮੱਸਿਆ ਨੂੰ ਦਿਵਾਲੀ
ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ
- **ਪੋਹ :** ਅਖੀਰਲੇ ਦਿਨ ਲੋਹੜੀ
- **ਮਾਘ :** ਮਕਰ ਸੰਕ੍ਰਾਂਤੀ, ਮੁਕਤਸਰ ਦਾ ਮਾਘੀ ਮੇਲਾ

ਮਾਘ ਸੁਦੀ ਪੰਜ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ

- ਫੱਗਣ : ਹੋਲੀ

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ

- ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਧਰਾਂ ਤੇ ਜਜ਼ਬਿਆਂ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਜਨਮ, ਵਿਆਹ-ਸ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਮਰਨ ਜੀਵਨ-ਨਾਟਕ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਝਾਕੀਆਂ ਹਨ।
- ਜੀਵਨ-ਨਾਟਕ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨੋਂ ਝਾਕੀਆਂ ਦੇ ਰੰਗ-ਮੰਚ ਸਾਡੇ ਘਰਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਮੁਢਲਾ ਮਨੁੱਖ ਦੈਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਡਰਦਾ ਸੀ।
- ਦੈਵੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪਤਿਆਉਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਅਰੰਭ ਹੋਏ।
- ਕੁਝ ਸੰਸਕਾਰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਤੋਂ ਵੀ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।
- ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਚਾਰ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਹੈ: ਬ੍ਰਹਮਚਰਜ, ਗ੍ਰਿਸਤ, ਬਾਨਪ੍ਰਸਥ, ਸਨਿਆਸ
- ਅਗਨੀ ਚਾਨਣ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
- ਪਾਣੀ ਸੁੱਧਤਾ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
- ਲੋਹਾ ਬਚਾਅ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
- ਅਨਾਜ ਚੜ੍ਹਾਵੇ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
- ਹਰੀ ਘਾਹ ਜਾਂ ਬਿਰਖ ਦੀ ਟਾਹਣੀ ਚੰਗੇ ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੈ।
- ਹਰੀ ਘਾਹ ਨੂੰ 'ਦੱਭ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

● ਜਨਮ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ:

1. ਗੁੜ੍ਹਤੀ ਦੀ ਰਸਮ
2. ਪੰਜਵੀਂ ਨ੍ਹਾਉਣ ਦੀ ਰੀਤ
3. ਛਟੀ ਦੀ ਰੀਤ
4. ਬਾਹਰ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਰਸਮ
5. ਛੂਛਕ ਭੇਜਣਾ
6. ਮੁੰਡਨ-ਸੰਸਕਾਰ (ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਿੱਚ)

● ਵਿਆਹ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ:

1. ਰੋਕਣ ਜਾਂ ਠਾਕਣ ਦੀ ਰਸਮ

2. ਕੁੜਮਾਈ ਜਾਂ ਸਗਾਈ
3. ਸਾਹਾ ਕਢਵਾਉਣਾ
4. ਸਾਹੇ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਭੇਜਣਾ
5. ਸਾਹੇ ਲੱਤ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਜਾਂ ਥੜੇ ਪਾਉਣਾ
6. ਕੜਾਹੀ ਚਾੜ੍ਹਨੀ
7. ਵਟਣੇ ਜਾਂ ਮਾਈਏ ਦੀ ਰੀਤ
8. ਸੁਰਮਾ ਪੁਆਈ
9. ਘੋੜੀ ਦੀ ਰੀਤ/ ਵਾਗ-ਫੜਾਈ
10. ਮਿਲਨੀ ਦੀ ਰਸਮ
11. ਫੇਰਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮ
12. ਵਰੀ ਦਿਖਾਉਣਾ
13. ਦਾਜ/ਖੱਟ ਵਿਖਾਉਣਾ
14. ਪਾਣੀ ਵਾਰਨਾ
15. ਕੰਢਣਾ ਖੇਡਣਾ
16. ਪੇਟੀ-ਖੁਲ੍ਹਾਈ

● **ਅਕਾਲ-ਚਲਾਣੇ ਜਾਂ ਮੌਤ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ:**

1. ਫੂਹੜੀ ਵਿਛਾ ਕੇ ਬੈਠਣਾ
2. ਆਖਰੀ ਇਸ਼ਨਾਨ
3. ਅਰਥੀ ਚੁੱਕਣਾ
4. ਲਾਂਬੂ ਲਾਉਣਾ
5. ਕਪਾਲ-ਕਿਰਿਆ
6. ਫੁੱਲ ਚੁਗਣੇ
7. ਹੰਗਾਮੇ ਦੀ ਰਸਮ
8. ਦਸਤਾਰਬੰਦੀ ਦੀ ਰਸਮ

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ

- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ-ਜੀਵਨ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਹਨ।
- ਖੇਡਣਾ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮੂਲ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਹੈ।

- ਜੁੱਸਾ, ਵਿੱਤ ਤੇ ਸੁਭਾਅ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਹਰੇਕ ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੇ ਲਈ ਖੇਡ ਚੁਣਦਾ ਜਾਂ ਸਿਰਜਦਾ ਹੈ।
- ਬੱਚੇ ਦੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਡ-ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਰੰਭ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਖੇਡ-ਰੁਚੀਆਂ ਬੱਚੇ ਦੇ ਸਰੀਰਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਬੋਧਿਕ ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਸੂਚਕ ਹਨ।
- ਖੇਡਾਂ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਹਾਰ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸਵੀਕਾਰਨ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਨਿਯਮ ਕਰੜੇ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ।
- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ-ਸਥਾਨ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।
- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਮਹਿੰਗਾ ਸਮਾਨ ਨਹੀਂ ਖਰੀਦਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸਗੋਂ ਸਥਾਨਿਕ ਉਪਲਬਧ ਸਮਗਰੀ ਨਾਲ ਹੀ ਖੇਡ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਬੱਚਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਦਭਾਵਨਾ, ਨੇਕ-ਨੀਅਤੀ, ਇਨਸਾਫ਼ ਵਰਗੇ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਖੇਡਣ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਖਿਡਾਰੀ ਨੂੰ ਮਿੱਤ/ਪਿੱਤ/ਮੀਟ੍ਰੀ/ਵਾਰੀ ਜਾਂ ਦਾਈ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ।
- ਦਾਈ ਕੌਣ ਦੇਵੇਗਾ? ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਪੁੱਗਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।
- ਪੁੱਗਣ ਲਈ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੀਤਾਂ ਹਨ- ਛੰਦ ਉਚਾਰਨ ਰਾਹੀਂ (ਈਂਗਣ-ਮੀਂਗਣ ਤਲੀ-ਤਲੀਂਗਣ), ਹੱਥ ਹਵਾ ਵਿੱਚ ਉਛਾਲ ਕੇ ਪੁੱਠੇ-ਸਿੱਧੇ ਕਰਕੇ ਪੁੱਗਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਟੋਲੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਆੜੀ ਮੜਿੱਕਣਾ’ ਰਾਹੀਂ ਟੋਲੀਆਂ ਦੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਪੁੱਗਣ ਅਤੇ ਆੜੀ ਮੜਿੱਕਣ ਸਮੇਂ ਖੇਡ-ਗੀਤਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਵਿੱਚ ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਸਾਂਝ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ; ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਉਚ-ਨੀਚ ਨਹੀਂ, ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਪਾੜਾ ਨਹੀਂ।
- ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਰਲ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਕੁਸ਼ਤੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਖਿੱਚ-ਭਰਪੂਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਨੇ ਗਾਮਾ, ਗੁੰਗਾ, ਮੇਹਰਦੀਨ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ, ਕਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪਹਿਲਵਾਨ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ।
- ਕਬੱਡੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡ ਹੈ।
- ਸੌਂਚੀ ਪੱਕੀ ਪੰਜਾਬੀ ਜੁਆਨਾਂ ਦੀ ਮਨਪਸੰਦ ਖੇਡ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਸੌਂਚੀ ਪੱਕੀ ਕਿਸੇ ਹੱਦ ਤੱਕ ਬੈਕਸਿੰਗ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀ-ਜੁਲਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
- ਖਿੱਚੋ-ਖੁੰਡੀ ਲੋਕ-ਖੇਡ ਹਾਕੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਸਮੋਈ ਹੈ।
- ਲੂਣ-ਤੇਲ-ਲੱਲੂ ਦੀ ਥਾਂ ਕ੍ਰਿਕਟ ਨੇ ਮੱਲ ਲਈ ਹੈ।
- ਅੱਡੀ-ਛੱਤ੍ਰਾ ਜਾਂ ਅੱਡੀ-ਟੱਪਾ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੀ ਖੇਡ ਹੈ।

- ਸੱਕਰ-ਭਿੱਜੀ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਦੋਵਾਂ ਦੀ ਹੀ ਹਰਮਨ-ਪਿਆਰੀ ਖੇਡ ਹੈ।
- ਡੰਡਾ-ਡੁੱਕ ਜਾਂ ਪੀਲ-ਪਲੀਘਣ ਗਰਮੀਆਂ ਦੀ ਰੁੱਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਸਮੇਂ ਸੰਘਣੇ ਦਰਖਤਾਂ ਉਪਰ ਖੇਡੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
- ‘ਬਾਂਦਰ-ਕੀਲਾ’ ਸਿਆਲ ਰੁੱਤ ਦੀ ਖੇਡ ਹੈ।
- ‘ਬਾਂਦਰ-ਕੀਲਾ’ ਮੁੰਡੇ-ਕੁੜੀਆਂ ਰਲ ਕੇ ਖੇਡਦੇ ਹਨ।
- ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਪੰਜਾਬੀ ਅਖਾਣ ਹੈ: ਖੇਡਾਂ ਅਤੇ ਮਾਂਵਾਂ ਮੁੱਕਣ ’ਤੇ ਹੀ ਚੇਤੇ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਕਿੱਤੇ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ

- ਲੋਕ-ਕਿੱਤੇ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਸਮਿਆਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਚ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਜਦੋਂ ਕੋਈ ਕਾਮਾ-ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਲਗਾਤਾਰ ਇੱਕੋ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਰਹੀ ਤਾਂ ਉਸ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਨੂੰ ਕਿੱਤੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਜਾਣਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ; ਜਿਵੇਂ: ਲੋਹੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਲੁਹਾਰ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
- ਹੱਥ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ‘ਕਰ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਕਿੱਤਾ ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕੰਮ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਕਿਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਥੂਲ ਕਿਰਤ (ਛੂਹੀ ਜਾ ਸਕਣ ਵਾਲੀ ਵਸਤ) ਦਾ ਹੀ ਨਿਰਮਾਣ ਹੋਵੇ।
- ਬਾਜ਼ੀਗਰ ਅਤੇ ਮਰਾਸੀ ਦੋਵੇਂ ਕਿੱਤੇ ਅਸਥੂਲ ਕਿਰਤ (ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਵਾਲੀ) ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਦੇ ਹਨ।
- ਲੋਕ-ਕਿੱਤਾ ਪਿਤਾ-ਪੁਰਖੀ ਕੰਮ ਹੈ ਜੋ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਚੱਲਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਕਿੱਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕਾਰੀਗਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (‘ਕਾਰ’ ਭਾਵ ਕਿੱਤਾ, ‘ਗਰ’ ਭਾਵ ਕਰਨ ਵਾਲਾ)
- ਕਾਰੀਗਰੀ ਵਿੱਚ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਹੋਣ ’ਤੇ ਕੰਮ ਵਿੱਚ ਕਲਾ ਤੇ ਸੁਹਜ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਕਾਰੀਗਰੀ ਸ਼ਿਲਪਕਾਰੀ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਕਿੱਤਾ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਧੰਦਾ ਦੇ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਮੂਲੀ ਜਿਹਾ ਫ਼ਰਕ ਹੈ। ਧੰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਰਤ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ; ਜਿਵੇਂ: ਵਪਾਰ, ਸ਼ਾਹੂਕਾਰੀ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ‘ਕਿੱਤੇ’ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ‘ਧੰਦੇ’ ਨੂੰ ਘੱਟ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਕਿੱਤੇ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਰਹਿਤਲ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਲੁਹਾਰ/ਤਰਖਾਣ ਖੇਤੀ ਦੇ ਕਿੱਤੇ ਲਈ ਗੱਡਾ, ਸੁਹਾਗਾ, ਹਲ, ਪੰਜਾਲੀ, ਰੰਬਾ, ਕਹੀ, ਦਾਤਰੀ ਆਦਿ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਘਰੇਲੂ ਵਰਤੋਂ ਲਈ ਤਰਖਾਣ ਮੰਜੀ, ਪੀੜ੍ਹੀ, ਚਰਖਾ, ਸੰਦੂਕ, ਘੋਟਣਾ, ਚਕਲਾ-ਵੇਲਣਾ ਆਦਿ ਬਣਾਉਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਸੁਨਿਆਰ ਗਹਿਣੇ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।
- ਕਲਿੱਪ, ਬਘਿਆੜੀ, ਸੱਗੀ-ਫੁੱਲ, ਠੂਠੀਆਂ, ਦਾਉਣੀ, ਤੁੱਗਾ ਆਦਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇਸਾਂ ਵਿੱਚ ਗੁੰਦੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣੇ ਹਨ।

- ਕੰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਨਾਨਾ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਾਲੀਆਂ, ਕਾਂਟੇ, ਪਿੱਪਲ-ਪੱਤੀਆਂ, ਢੋਡੂ, ਝੁਮਕੇ, ਬੁੰਦੇ, ਰੇਲਾਂ, ਡੰਡੀਆਂ ਆਦਿ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।
- ਨੱਕ ਵਿੱਚ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਨਾਨਾ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਨੱਥ, ਬੁਲਾਕ, ਲੋਂਗ, ਤੀਲੀ, ਬੇਸਰ, ਨੁੱਕਰਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ।
- ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਜ਼ਨਾਨਾ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੱਸ, ਰਾਣੀਹਾਰ, ਤਵੀਤ, ਸੌਂਕਣ ਮਹੁਰਾ, ਮੱਖੀ, ਜੁਗਨੀ, ਹਮੇਲ ਆਦਿ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹਨ।
- ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੀ ਵੀਣੀ 'ਤੇ ਪਾਏ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਵਿੱਚ ਗੋਖੜੂ, ਪਰੀਬੰਦ, ਚੂੜੀਆਂ, ਕੰਗਣ, ਪਹੁੰਚੀ, ਬਾਂਕਾਂ, ਕਲੀਰੇ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ।
- ਉਂਗਲਾਂ 'ਤੇ ਪਹਿਨੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਗਹਿਣੇ ਮੁੰਦਰੀ, ਛਾਪ, ਕਲੀਚੜੀ, ਆਰਸੀ ਆਦਿ ਹਨ।
- ਲੋਕ-ਕਿੱਤੇ ਕਾਰੀਗਰ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮੁਹਾਰਤ ਸਦਕਾ ਉਸ ਦੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਦੇ ਸਨ।
- ਲੋਕ-ਕਲਾ ਆਦਿ-ਮਾਨਵ ਤੋਂ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦਾ ਸਾਧਨ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਸਰਲਤਾ ਅਤੇ ਸਾਦਗੀ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੁਣ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ, ਸਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵੀ ਮੁੱਲਾਂ ਵਾਲੀ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਕਲਾ ਅਤੇ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਵੱਡਾ ਅੰਤਰ ਇਹੀ ਹੈ ਕਿ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਦੇ ਨਿਯਮ ਲਚਕੀਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂਕਿ ਸਾਸ਼ਤਰੀ ਕਲਾ ਬੱਝਵੇਂ ਨਿਯਮਾਂ ਵਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਰਜਕ ਇਸਤਰੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਖਾਂਤਿਕ ਪਹਿਲੂ ਹੀ ਪੇਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਅਭਿਵਰਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੈ।
- ਲੋਕ-ਕਲਾ ਆਪਣੀ ਸਮਗਰੀ ਨੇੜੇ ਦੇ ਚੁਗਰਿਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਬਾਗ਼ ਤੇ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੀ ਕਢਾਈ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਥਾਂ ਹੈ।
- ਬਾਗ਼ ਦੀ ਕਢਾਈ ਰੰਗਾਈ ਕੀਤੇ ਖੱਦਰ ਉੱਪਰ ਰੰਗ-ਬਰੰਗੇ ਰੇਸ਼ਮੀ ਧਾਗਿਆਂ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਥਾਂ ਕਢਾਈ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਖਾਲੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦੀ।
- ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੀ ਕਢਾਈ ਰੰਗਾਈ ਕੀਤੇ ਖੱਦਰ ਦੇ ਕੱਪੜੇ ਉੱਪਰ ਬੂਟੀਆਂ ਦੇ ਨਮੂਨੇ ਵਜੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਚੋਪ, ਸੁੱਭਰ, ਤਿਲਪੱਤਰਾ ਅਤੇ ਨੀਲਕ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਮੂਨੇ ਹਨ।
- ਚੋਪ ਅਤੇ ਸੁੱਭਰ ਵਿਆਹ ਦੀਆਂ ਫੁਲਕਾਰੀਆਂ ਹਨ।
- ਸੁੱਭਰ, ਗੂੜ੍ਹੇ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਕਢਾਈ ਕੀਤਾ ਖੱਦਰ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਚਾਰੇ ਨੁੱਕਰਾਂ 'ਤੇ ਕਢਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
- ਸੁੱਭਰ ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਲਾੜੀ ਆਪਣੇ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਲੈਂਦੀ ਸੀ।

- ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਖੱਦਰ 'ਤੇ ਪੀਲੇ ਜਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦੇ ਧਾਗੇ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਕਢਾਈ ਨੂੰ ਨੀਲਕ ਆਖਦੇ ਹਨ।
- ਛਮਾਸ ਫੁਲਕਾਰੀ ਦੀ ਕਢਾਈ ਸ਼ੀਸ਼ੇ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਲਾ ਕੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।
- ਫੁਲਕਾਰੀ ਲਈ ਸਧਾਰਨ ਖੱਦਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਮੁਲਾਇਮ ਖੱਦਰ ਵੀ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਲਵਾਨ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- ਦਰੀਆਂ ਅੱਡੇ ਬਣਾ ਕੇ ਅਤੇ ਖੇਸੀਆਂ ਖੱਡੀ 'ਤੇ ਬੁਣੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਪੱਖੀਆਂ ਦੀ ਨਮੂਨੇਦਾਰ ਬੁਣਤੀ, ਝੋਲਿਆਂ ਅਤੇ ਰੁਮਾਲਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਕਢਾਈ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਵੰਨਗੀ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਕਲਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਅਤੇ ਅਹੋਈ ਦੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਤਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚ

- ਲੋਕ-ਨਾਚ ਸਿਰਫ਼ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਸਾਧਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇਸ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ, ਨੈਤਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ, ਰਾਜਸੀ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਜੀਵਨ-ਤੌਰ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਪੂਰਵ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਨੱਚਣ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਮਾਣ ਮਿਲਦੇ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚਾਂ ਦਾ ਵਰਗੀਕਰਨ ਦੋ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਅਤੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਲੋਕ-ਨਾਚ।
- ਇਸਤਰੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚਾਂ ਵਿੱਚ ਗਿੱਧਾ, ਸੰਮੀ, ਕਿੱਕਲੀ, ਹੁੱਲੇ-ਹੁਲਾਰੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।
- ਗਿੱਧਾ ਤਾਲੀ ਨਾਚ ਹੈ। ਤਾੜੀ ਦਾ ਵਹਾਅ ਬੋਲੀਆਂ ਅਤੇ ਟੱਪਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਚੱਲਦਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬਣਾਂ ਆਪਣੇ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਕਾਰ-ਵਿਹਾਰ ਵਿੱਚੋਂ ਗਿੱਧੇ ਵਾਸਤੇ ਮੌਕੇ ਸਿਰਜ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਗਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ।
- ਟੱਪੇ ਜਾਂ ਬੋਲੀ ਦੇ ਉਚਾਰ-ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚੋਂ ਨਵੀਂ ਅਤੇ ਮੌਕੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਦਰਾ ਸਿਰਜ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਗਿੱਧੇ ਲਈ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਸਾਜ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਗਿੱਧੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰਤਾਜ਼ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- ਸੰਮੀ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਸੰਮੀ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਦੇ ਜਨਮ ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਿਤ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਕਈ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਦੰਤ-ਕਥਾਵਾਂ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ।
- ਸੰਮੀ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਗਿੱਧੇ ਦੀਆਂ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਭਿੰਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸੰਮੀ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਵਧੇਰੇ ਕਰਕੇ ਬਾਹਾਂ ਦੇ ਹਿਲੋਰਿਆਂ ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ।
- ਕਿੱਕਲੀ ਛੋਟੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਦਾ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਹੈ।

- ਕਿੱਕਲੀ ਨੂੰ ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਨਰਸਰੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਮਰਦਾਵੇਂ ਲੋਕ-ਨਾਚਾਂ ਵਿੱਚ ਭੰਗੜਾ, ਝੁੰਮਰ, ਲੁੱਡੀ, ਮਲਵੱਈਆਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ।
- ਭੰਗੜਾ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਕਿਰਸਾਣੀ-ਨਾਚ ਹੈ।
- ਭੰਗੜਾ ਲੋਕ-ਸਾਜ਼ ਢੋਲ ਦੀ ਸਰਲ ਤਾਲ 'ਤੇ ਨੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਭੰਗੜੇ ਦੀ ਟੋਲੀ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਨਚਾਰ ਜਾਂ ਢੋਲਚੀ ਬੋਲੀ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਉਸ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।
- ਭੰਗੜੇ ਦੀਆਂ ਅਣਗਿਣਤ ਮੁਦਰਾਵਾਂ ਹਨ।
- ਭੰਗੜੇ ਵਿੱਚ ਨਚਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
- ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਭੰਗੜੇ ਦਾ ਅਸਲ ਸਰੂਪ ਬਦਲ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।
- ਝੁੰਮਰ ਪੱਛਮੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਂਦਲ ਬਾਰ ਦਾ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਹੈ।
- ਝੁੰਮਰ ਲੋਕ-ਗੀਤ 'ਢੋਲੇ' ਦੇ ਬੋਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਢੋਲ ਦੀ ਤਾਲ 'ਤੇ ਨੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਝੁੰਮਰ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਤਾਲਾਂ- ਮੱਠੀ ਤਾਲ, ਤੇਜ਼ ਤਾਲ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੇਜ਼ ਤਾਲ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਝੁੰਮਰ ਦੇ ਅੰਤਿਮ ਪੜਾਅ ਤੱਕ ਕੁਝ ਹੀ ਨਚਾਰ ਨੱਚਦੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
- ਲੁੱਡੀ ਨੀਮ-ਪਹਾੜੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਲੱਗਦੇ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਲਚਕ ਅਤੇ ਮਸਤੀ ਭਰਪੂਰ ਅਦਾਵਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸਰਲ ਨਾਚ ਨੂੰ ਇਸਤਰੀਆਂ ਦਾ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਵੀ ਸਮਝ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਲੁੱਡੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਜਿੱਤ ਜਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਚ ਹੈ।
- ਮਾਲਵਾ ਭੂ-ਖੰਡ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਚੋਬਰਾਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ' ਜਾਂ 'ਮਲਵੱਈਆਂ ਦਾ ਗਿੱਧਾ' ਵੀ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- 'ਧਮਾਲ' ਲੋਕ-ਨਾਚ ਸੂਫੀਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰਿਆਂ 'ਤੇ ਨੱਚਿਆ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਭਗਤ-ਨਾਚ, ਜੰਗਮ-ਨਾਚ, ਨਾਮਧਾਰੀ-ਨਾਚ, ਸੁਥਰਾ-ਨਾਚ, ਗੁੱਗਾ-ਨਾਚ ਆਦਿ ਲਗ-ਪਗ ਲੁਪਤ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ

- ਨਕਲਾਂ ਨੂੰ ਸਾਂਗ ਜਾਂ ਰੀਸ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਕਲਾਂ ਲਈ 'ਭੰਡ-ਭੰਡੋਤੀ' ਨਾਂ ਵੀ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਨਕਲਾਂ ਮੌਖਿਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੀੜ੍ਹੀ-ਦਰ-ਪੀੜ੍ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੁਰੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਨਕਲਾਂ ਸਥਿਰ ਅਤੇ ਨਿਰਜੀਵ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਸਮਾਂ, ਸਥਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਨਕਲਾਂ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਵੀ ਘੱਟ-ਵੱਧ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।
- ਨਕਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਨਕਲੀਏ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਵਿਸ਼ੇ ਪੱਖੋਂ ਨਕਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਜਨਮ, ਵਿਆਹ, ਹੂ-ਬਹੂ ਸਾਂਗਾਂ, ਕਿੱਤਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਬਾਰੇ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਰੂਪ ਪੱਖੋਂ ਨਕਲਾਂ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ- ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਅਤੇ ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ।
- ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਹੀ ਕਲਾਕਾਰ ਖੇਡਦੇ ਹਨ- ਇੱਕ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਚਮੋਟਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿੱਚ ਤਬਲਾ।
- ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਪੰਜ ਤੋਂ ਦਸ ਮਿੰਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਨਿੱਕੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਦਾ ਅੰਤ ਪਟਾਕੇ ਵਾਂਗ ਫਟਦਾ ਹੈ।
- ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਇੱਕ ਪੂਰੀ ਟੋਲੀ ਦੁਆਰਾ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।
- ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸ-ਪੰਦਰਾਂ ਪਾਤਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਤੱਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਾਤਰ ਦੋ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ- ਇੱਕ ਰੰਗਾ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਬਿਗਲਾ।
- ਰੰਗਾ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮਹਿਲ ਉਸਾਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਗਲਾ ਲੱਤ ਮਾਰ ਕੇ ਢਾਹ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।
- ਰੰਗਾ ਲੰਮੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।
- ਬਹੁਤਾ ਸਿਆਣਾ ਨਕਲੀਆ ਹੀ ਰੰਗਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।
- ਨਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਨਕਲੀਏ ਦੀ ਸੰਬੋਧਨੀ-ਸ਼ੈਲੀ ਬਹੁ-ਪਸਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੁਆਰਾ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਪੈਸਿਆਂ ਨੂੰ ‘ਵੇਲ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।
- ਮੰਚ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਕਲਾਂ ਸਮੂਹਿਕ ਅਤੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਚਰਿੱਤਰ ਦੀਆਂ ਧਾਰਨੀ ਹਨ।
- ਨਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਸੰਕੇਤਿਕ ਅਤੇ ਲੁੜੀਂਦੀ ਸਮਗਰੀ ਹੀ ਵਰਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਨਕਲਾਂ ਖੇਡਣ ਲਈ ਤਿੰਨ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿੜ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ- ਘੱਗਰੀ, ਤੀਰ ਕਮਾਨੀ ਅਤੇ ਦਰਖਤ ਵਾਲਾ ਥੜ੍ਹਾ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਨੁਸਾਰ ਨਕਲਾਂ ਤਿੰਨ ਸਮੇਂ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ- ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਜਨਮ, ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਵਿਆਹ ਅਤੇ ਮੇਲੇ-ਤਿਉਹਾਰ ਸਮੇਂ।
- ਆਧੁਨਿਕ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਯੁੱਗ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲੋਕ ਬੜੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਨਾਲ ਨਕਲਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ

- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਇੱਕ ਵਗਦਾ ਦਰਿਆ ਹੈ।
- ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਬਦਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

- ਖੇਤੀ-ਬਾੜੀ ਆਧਾਰਿਤ ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਰਿਹਾ ਹੈ।
- ਜਗੀਰਦਾਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਨੂੰ ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।
- ਬਜ਼ਾਰ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਕੱਪੜੇ ਰਵਾਇਤੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸਸਤੇ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਖਾਣ-ਪੀਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਤਬਦੀਲੀ ਆਈ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਮਾਸ ਪਕਾਉਣ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਤਰੀਕੇ ਮੁਗ਼ਲਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਆਏ ਸਨ।
- ਰਸਗੁੱਲਾ ਬੰਗਾਲ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਢੋਕਲਾ ਗੁਜਰਾਤ ਤੋਂ।
- ਡੋਸਾ, ਸਾਂਬਰ, ਇਡਲੀ ਦੱਖਣ ਦੇ ਖਾਣੇ ਹਨ।
- ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਰਵਾਇਤੀ ਖਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖਾਧ-ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਸਿਹਤ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਲਾਭਦਾਇਕ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।
- ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਲਈ ਡੱਬਾਬੰਦ ਖਾਣਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਰਵਾਇਤੀ ਖਾਣਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲ ਦੇਣੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।
- ਸ਼ਰਾਬ ਅਤੇ ਨਸ਼ੇ ਦੀ ਵਧ ਰਹੀ ਵਰਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉੱਪਰ ਵੱਡਾ ਧੱਬਾ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੱਸਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵਧਿਆ ਹੈ।
- ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਹੁਣ ਜੋੜਾ-ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ।
- ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਰੁਝਾਨਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡੀ ਢਾਹ ਲਾਈ ਹੈ।
- ਬਜ਼ੁਰਗ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੀ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
- ਸਾਨੂੰ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਜੋੜਾ-ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲਾ ਰੂਪ ਸਿਰਜਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਮਾਤਾ-ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿੱਚ ਨਾਲ ਰੱਖ ਕੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਵਿੱਚ ਵਿਦੇਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਰੁਝਾਨ ਵੀ ਵਧਿਆ ਹੈ।
- ਗ਼ੈਰਕਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਗਿਆ ਬੰਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਨਹੀਂ ਫੈਲਾਅ ਸਕਦਾ।
- ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨਵੇਂ ਸੰਚਾਰ-ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿੱਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਲੱਭਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੱਲ ਮੁੜਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਜਿਵੇਂ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਲਿਫਾਫਿਆਂ ਦੀ ਥਾਂ ਝੋਲੇ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
- ‘ਮਾਤਾ ਧਰਤੀ ਮਹਤੁ’ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਮਿੱਟੀ ਅਤੇ ਬਨਸਪਤੀ ਦੀ ਕਦਰ ਕਰਨੀ ਪਵੇਗੀ।
- ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਲਈ ਭਾਸ਼ਾ ਵਾਹਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।
- ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਦੂਰ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।
- ਪੰਜਾਬੀ ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿੱਚ ‘ਜੱਟ’ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਬਹੁਤ ਵਧ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਹਿੰਸਕ ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

- ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉੱਪਰ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਵੰਡ ਛਕਣ ਦੇ ਨਾਲ ਸਬਰ, ਸੰਤੋਖ ਅਤੇ ਸਹਿਜਤਾ ਨੂੰ ਅਪਣਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਲੇਖਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਪੈਰੇ:

ਭਾਰਤ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿੱਚ ਏਕਤਾ ਵਾਲਾ ਮੁਲਕ ਹੈ ਭਾਵ ਭਾਰਤ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਭਿੰਨ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰਾਜਾਂ ਦੀਆਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ/ਬੋਲੀਆਂ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪਹਿਰਾਵਾ ਇੱਕ-ਦੂਸਰੇ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਮਿਲੇਗਾ। ਇਸ ਅਨੇਕਤਾ ਵਿੱਚ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਵਿਲੱਖਣਤਾਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਕਾਇਮ ਹੈ। ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਰਅਸਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫਰਕ ਕੇਵਲ ਏਨਾ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਕਿਸੇ ਜਨ-ਸਮੂਹ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਉਪ-ਸਮੂਹਾਂ ਜਾਂ ਸਥਾਨਿਕ ਖਿੱਤਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜੇ ਭਾਰਤੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿੱਚ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਬੰਗਾਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਜਾਂ ਮਰਾਠੀ ਆਦਿ ਜੇਕਰ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਇਹੀ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੇ ਖਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਜਨ-ਸਮੂਹਾਂ ਦੇ (ਮੂਲ) ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਹਨ। ਹੋਰ ਸੌਖੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਣ ਲਈ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਦਾ ਆਪਣਾ 'ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ' ਹੈ, ਉੱਥੇ ਇਸ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭੂਗੋਲਿਕ ਖਿੱਤਿਆਂ; ਮਾਝਾ, ਮਾਲਵਾ, ਦੁਆਬਾ ਅਤੇ ਪੁਆਧ ਵਿੱਚ ਇਲਾਕਾਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਈਆਂ ਅਤੇ ਵੱਖਰਤਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਇਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ ਮਾਝੀ, ਮਲਵਈ, ਦੁਆਬੀ ਅਤੇ ਪੁਆਧੀ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵਜੋਂ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤਾਂ, ਕਿੱਤਿਆਂ, ਜੁਬਾਨਾਂ, ਧਰਮਾਂ ਆਦਿ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹਾਂ/ਵਰਗਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਅਪਣਾਏ ਜੀਵਨ-ਢੰਗ ਉਪ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਖਵਾਉਂਦੇ ਹਨ।

1 . ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ, ਡਾ. ਬਰਿੰਦਰ ਕੌਰ।

2 . ਭਾਰਤ ਵਰਗੇ ਬਹੁ-ਰੰਗੀ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਆਧਾਰਾਂ 'ਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਵਖਰੇਵੇਂ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ: - ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ/ਬੋਲੀਆਂ, ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ, ਖਾਣ-ਪੀਣ, ਪਹਿਰਾਵਾ ਆਦਿ।

3 . 'ਸੰਦਰਭ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸਮਾਨਾਰਥੀ ਸ਼ਬਦ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਾਂ ਪਰਿਪੇਖ।

ਨਰਾਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਪਹਿਲੇ ਨਰਾਤੇ ਨੂੰ ਗੋਹੇ ਵਿੱਚ ਮਿੱਟੀ ਗੁੰਨੂ ਕੇ ਘਰ ਦੀ ਕਿਸੇ ਕੰਧ ਉੱਤੇ ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਬਣਾ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂਰਤੀ ਵਿੱਚ ਕਲਾਤਮਿਕ ਸੁੰਦਰਤਾ ਭਰਨ ਲਈ ਕਈ ਵਿਧੀਆਂ ਵਰਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਫੁੱਲਾਂ, ਕੋਡੀਆਂ ਤੇ ਮੋਤੀਆਂ ਨਾਲ ਸਜਾਇਆ ਤੇ ਗਹਿਣਿਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਈ ਘਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਂਝੀ ਦੇਵੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਵਲ ਉਸ ਦਾ ਚਿੱਤਰ ਹੀ ਉਲੀਕਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਂਝੀ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਤੇ ਚਿੱਤਰ ਲੋਕ-ਕਲਾ ਦਾ ਸੋਹਣਾ ਨਮੂਨਾ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਵਿੱਚੋਂ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਤਿਭਾ

ਪੂਰੇ ਜਲੋਂ ਵਿੱਚ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ ਦੀ ਪੂਜਾ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਵੇਲੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਸਹਿਰੇ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਰਘੀ ਵੇਲੇ ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਟੋਭੇ ਜਾਂ ਨਦੀ-ਨਾਲੇ ਵਿੱਚ ਜਲ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1 . ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਅਤੇ ਤਿਉਹਾਰ, ਡਾ. ਐਸ. ਐਸ. ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ।

2 . ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕਿਹੜੇ ਕੁਦਰਤੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬਣਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ?

ਉੱਤਰ: - ਸਾਂਝੀ ਮਾਈ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਚੰਨ ਚੜ੍ਹਦਾ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੂਰਜ ਡੁੱਬਦਾ ਵਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

3 . ਇਸ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ 'ਜਲੋਂ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਸ਼ਾਨ।

ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਫੇਰਿਆਂ ਦੀ ਰਸਮ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਵਿਆਹ ਸੰਪੂਰਨ ਨਹੀਂ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਪਰ ਇਹਨਾਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਬਾਂ-ਬਾਂ 'ਤੇ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਕੁੜੀ ਦਾ ਮਾਮਾ ਖਾਰਿਆਂ ਤੋਂ ਚੁੱਕ ਕੇ ਅੰਦਰ ਬਿਠਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਕੁੜੀ ਦੀ ਮਾਂ ਮਾਮੇ ਨੂੰ ਮਿਸ਼ਰੀ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨਦੀ ਹੈ। ਸਿੰਘ-ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਨੇ ਅਨੰਦ ਕਾਰਜ ਦੀ ਰੀਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। ਇੱਥੇ ਹਵਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਸੁਹਾਗ-ਜੋੜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਲਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਠ ਤੇ ਕੀਰਤਨ ਸਮੇਂ ਚਾਰ ਫੇਰੇ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਚਾਰੇ ਲਾਵਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਜਾਂ ਭਾਈ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਕੇ ਭੋਗ ਪਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ ਜਾਂ ਲਗਨ-ਫੇਰਿਆਂ ਨਾਲ ਅਸਲੀ ਕਾਰਜ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

1 . ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜ, ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ।

2. ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਿਰ ਦੀ ਆਮਦ ਨਾਲ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀ ਰਸਮ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋਇਆ?

ਉੱਤਰ: - ਅਨੰਦ-ਕਾਰਜ।

3. ਇਸ ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕਿਹੜੇ ਲਫਜ਼ ਦਾ ਅਰਥ ਟੋਕਰਾ ਜਾਂ ਟੋਕਰੀ ਵੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਉੱਤਰ: - ਖਾਰਿਆਂ।

ਖੇਡਾਂ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰਿਕ ਕਸਰਤ ਲਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਖੇਡੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਇਹ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਧਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਡਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਰੀਰਿਕ ਬਲ ਬਖਸ਼ਦੀਆਂ ਹਨ, ਉੱਥੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਵੀ ਅਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ ਅਤੇ ਖੇਡਾਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਮਨੋਬਲ ਵਧਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਤਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪਕੇਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਦੌੜ ਵਿੱਚ ਹਰ

ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਖੇਡਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਜੂਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਹਾਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਰ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਉਹ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ, ਚੁਸਤ, ਫੁਰਤੀਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਵੀ ਬਣਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਖੇਡਾਂ ਕੇਵਲ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵਾਧੂ ਸਰੀਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਦਉਪਯੋਗ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਰੀਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਰੀਰਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਵਧਾਉਣ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸਹਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ।

1. ਉਪਰੋਕਤ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਖੇਡਾਂ, ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ।

2. ਖੇਡਾਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਮਾਨਵੀ ਗੁਣ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਉੱਤਰ: - ਖੇਡਾਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹਰ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਜੂਝਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ ਬਲਕਿ ਹਾਰਨ ਦੀ ਸੂਰਤ ਵਿੱਚ ਉਸ ਨੂੰ ਹਾਰ ਨੂੰ ਖਿੜੇ ਮੱਥੇ ਸਹਿਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

3. ‘ਅਕਹਿ ਖੁਸ਼ੀ’ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਖੁਸ਼ੀ ਜਿਸਨੂੰ ਬਿਆਨ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ।

ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੜ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਆਥਣ ਸਮੇਂ ਜੁੜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਖੇਡਣਾ, ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਉਚ-ਨੀਚ ਨਹੀਂ, ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਪਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ। ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਸਾਂਝ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ। ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੇ ਪੀਪਿਆਂ ਦੇ ਪੀਪੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਭਰੂ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਾਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੇਲਿਆਂ-ਮੁਸਾਹਵਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਬੋਰੀ ਚੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਕੱਢਣਾ, ਕਿਸੇ ਮੂੰਗਲੀਆਂ ਫੇਰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤਣੀ। ਰੱਸਾ-ਕਸ਼ੀ ਤੇ ਕਬੱਡੀ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿਵਾਉਣੀ। ਇਹ ਖਿਡਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚੁੱਕਣ ਦਿੰਦੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਲਈ ਰਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਚੰਗੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ/ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਹਰੇ ਲਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀਆਂ ਸਨ।

1. ਇਹ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਪਾਠ ਵਿੱਚੋਂ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਚਨਾਕਾਰ ਕੌਣ ਹੈ?

ਉੱਤਰ: - ‘ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ’ ਸੁਖਦੇਵ ਮਾਦਪੁਰੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਲੇਖ ਹੈ।

2. ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਕਿਸ-ਕਿਸ ਸਮਾਜਿਕ ਪਾੜੇ ਨੂੰ ਮਿਟਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ?

ਉੱਤਰ: - ਜਾਤ-ਪਾਤ, ਉਚ-ਨੀਚ ਅਤੇ ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਦੇ ਪਾੜੇ ਨੂੰ।

3. ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਰਾਹੀਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਗੱਭਰੂ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਮ ਰੋਸ਼ਨ ਕਰਦੇ ਸਨ?

ਉੱਤਰ: - ਮੇਲਿਆਂ-ਮੁਸਾਹਵਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਬੋਰੀ ਚੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਕੱਢਣਾ, ਕਿਸੇ ਮੂੰਗਲੀਆਂ ਫੇਰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤਣੀ।

ਕਾਵਿ-ਟੁਕੜਾ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਉੱਤਰ:

(2+1+1= 4)

1. ਚਸ਼ਮੇ, ਨਾਲੇ, ਨਦੀਆਂ, ਝੀਲਾਂ, ਨਿੱਕੇ ਜਿਵੇਂ ਸਮੁੰਦਰ।

ਠੰਢੀਆਂ ਛਾਵਾਂ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਹਵਾਵਾਂ ਬਨ ਬਾਗਾਂ ਜਿਹੇ ਸੁੰਦਰ।

ਬਰਫ਼ਾਂ, ਮੀਂਹ, ਧੁੱਪਾਂ ਤੇ ਬੱਦਲ ਰੁੱਤਾਂ ਮੇਵੇ ਪਯਾਰੇ।

ਅਰਸ਼ੀ ਨਾਲ ਨਜ਼ਾਰੇ ਆਏ ਉਸ ਮੁੱਠੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ।

1) ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ।

2) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਆਏ ਕੁਦਰਤੀ ਵੇਰਵਿਆਂ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੁੰਦਰਤਾ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਹੈ?

ਉੱਤਰ: - ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ।

3) 'ਚਸ਼ਮਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਧਰਤੀ ਵਿੱਚੋਂ ਫੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਦਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੋਮਾ।

2) ਭਰਾਵਾ! ਇਹ ਪੁਰਾਣੀ ਬੁੱਢੀ ਜਿਹੀ ਸੱਭਿਅਤਾ,

ਦਰਿਆਵਾਂ ਝਨਾਵਾਂ ਦੇ ਫੇਰ ਵਾਲੀ ਦੂਰੋਂ ਆਈ, ਦੂਰ ਜਾਂਦੀ,

ਬਿਰਾਦਰੀਆਂ ਦਾ ਮਿਲ-ਮਿਲ ਜੀਣਾ ਕਿੱਥੇ?

ਉਹ ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਬੋਹੜ ਕਿਸ ਵੱਢੀ,

ਉਹ ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੱਪਲ ਕਿੱਥੇ ਉੱਡ ਗਿਆ?

1) ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਮ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ: - ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ।

2) 'ਸਦੀਆਂ ਦੀ ਬੋਹੜ' ਅਤੇ 'ਪੁਰਾਣਾ ਪਿੱਪਲ' ਕਿਸ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹਨ?

ਉੱਤਰ: - ਆਪਸੀ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਦੇ।

3) ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ 'ਝਨਾਵਾਂ' ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਉੱਤਰ: - ਚਿਨਾਬ ਦਰਿਆ ਲਈ।

ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ

(4 ਅੰਕ)

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ 10 ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਰਜ ਹਨ। ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੋ ਥੋੜ੍ਹੀ ਛੋਟ ਲੈਣੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜੇਕਰ ਲਗਾਤਾਰ ਪਹਿਲੀਆਂ ਸੱਤ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਣ ਤਾਂ ਵੀ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਹੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖਣ ਵੇਲੇ ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿ ਬੋਲੋੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਤੋਂ ਬਚਿਆ ਜਾਵੇ। ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਔਸਤ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਘੱਟ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

1. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖੋ:

(ੳ) ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ	(ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)
(ਅ) ਤਾਜ ਮਹੱਲ	(ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ)
(ੲ) ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ	(ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ)

2. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖੋ:

(ੳ) ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ	(ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ)
(ਅ) ਚੁੰਮ-ਚੁੰਮ ਰੱਖੋ	(ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ)
(ੲ) ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ	(ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ)

3. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖੋ:

(ੳ) ਟੁਕੜੀ ਜੱਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ	(ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ)
(ਅ) ਦੋਸਤਾ	(ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ)

1. ਟੁਕੜੀ ਜਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ (ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਜਗਤ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਵੇਕਲੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦੇਵੀ ਦੇ ਬਿੰਬ ਰਾਹੀਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਬੜੇ ਕਾਵਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਕਸ਼ਮੀਰ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਸਮਾਨੀ ਛੁਹ ਨਾਲ ਸਰਾਬੋਰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕੁਦਰਤ ਦੀ ਦੇਵੀ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤੀ ਹੈ।

2. ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ (ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਣ-ਕਣ ਨਾਲ ਡੂੰਘੀ ਸਾਂਝ ਅਤੇ ਅਤੁੱਟ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ। ਬੀਤ ਚੁੱਕੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਨੂੰ ਸੁਨਹਿਰੀ ਸਮਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਵੀਂ ਸਭਿਅਤਾ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦੀ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਹ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਮਾਰਦਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹਾ-ਭੁੱਲ੍ਹਾ ਸੁਭਾਅ ਠੀਕਰਾਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਿੱਚ ਸੁੰਗੜ ਕੇ ਬਨਾਉਣੀ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

3. ਵਗਦੇ ਪਾਣੀ (ਡਾ. ਦੀਵਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇਪਾਣੀ)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਹੋ ਕੇ ਜੀਵਨ ਜਿਊਣ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਇੱਛਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਿਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਹੋਂਦ ਅੱਗੇ ਵਧਦੇ ਰਹਿਣ, ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਂਦੇ ਰਹਿਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੈ। ਖੜੋਤ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਮਨੁੱਖ ਖੜ੍ਹੇ ਹੋਏ ਪਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਬੁੱਝ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

4. ਤਾਜ ਮਹੱਲ (ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣਾਂ ਤੋਂ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਤਹਿਤ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਜ ਮਹੱਲ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਚਿਤਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਲੱਖਾਂ ਗਰੀਬਾਂ ਅਤੇ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ੋਸ਼ਣ ਦਾ ਵਰਣਨ ਹੈ। ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲ ਸਿਰਜੀ ਗਈ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਦੀ ਹਮਦਰਦੀ ਸ਼ੋਸ਼ਤ ਧਿਰ ਨਾਲ ਹੈ। ਲੱਖਾਂ ਗਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਖੂਨ 'ਤੇ ਪਲੇ ਹੁਸਨ ਨੂੰ ਹੁਸਨ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਵੀ ਜ਼ੁਲਮ ਆਖਦਾ ਹੈ।

5. ਚੁੰਮ-ਚੁੰਮ ਰੱਖੋ (ਨੰਦ ਲਾਲ ਨੂਰਪੁਰੀ)

ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਹੋਈ ਲਾਸਾਨੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਭਾਵ ਅਤੇ ਵਲਵਲੇ ਬੜੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ।

6. ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ (ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ)

ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਚੱਲੀ ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਪੂਰੇ ਪੰਜਾਬ ਨੇ ਹੰਢਾਇਆ। ਭਾਈਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਵਿੱਚ ਮਕਬੂਲ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮ ਵੀ ਫਿਰਕੂ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿੱਚ ਨਫਰਤ ਪਸਾਰਨ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਫਿਰਕੂ ਹਨੇਰੀ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਤਾਪ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਨੂੰ ਝੱਲਣਾ ਪਿਆ ਜਿਸ ਦੀ ਵੇਦਨਾ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

7. ਦੋਸਤਾ (ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ)

ਸਿਰਜਣਾਤਮਿਕਤਾ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਮੀਰੀ ਗੁਣ ਹੈ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਗਿਆਨ, ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵ ਮਨੁੱਖ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿਰਜਣਾ ਦਾ ਅਧਾਰ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਅੱਗੇ ਵਧਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਸੁਨਹਿਰੀ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਵਧਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

8. ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ (ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ)

'ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ' ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਕਵੀ ਡਾ. ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਚਪਨ ਦੇ ਨਿੱਜੀ ਅਨੁਭਵ ਦਾ ਸਧਾਰਨੀਕਰਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪਿਤਾ-ਵਹੀਨ ਬੱਚਾ ਸੰਤਾਪ ਭਰਿਆ ਬਚਪਨ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਸਮਾਜਿਕ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੇ ਕੁਹਜ ਕਾਰਨ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਬੱਚੇ ਦੀਆਂ ਭਾਵੁਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਬੱਚਾ ਤਾ-ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਬਚਪਨ ਨੂੰ 'ਬਚਪਨ ਹੋਣ' ਬਾਰੇ ਸਵਾਲੀਆ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨਾਲ ਵੇਖਦਾ ਹੈ।

ਮਾਡਲ ਟੈਸਟ ਪੇਪਰ-1
ਜਮਾਤ: ਬਾਰੂਵੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਸਮਾਂ: 3 ਘੰਟੇ

ਅੰਕ: 80

ਨੋਟ: 1. ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ।

2. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

3. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ (ੳ), (ਅ), (ੲ) ਅਤੇ (ਸ) ਹਨ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ।
ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ।

1. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

20×1=20

ਭਾਗ (ੳ): ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:

5×1=5

- (1) ਰਿਗਵੇਦ ਸਮੇਂ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਿਸ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ?
- (2) ਕਿਹੜੇ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਨੂੰ 'ਗਿੱਧੇ ਦੀ ਨਰਸਰੀ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ?
- (3) ਹਰਿੰਦਰ ਕਿਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ?
- (4) 'ਚੰਗੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਤੋਂ ਬਚਣ' ਦੀ ਨਸੀਹਤ ਦੇਣ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਅਖਾਉਤ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ?
- (5) 'ਚੁੰਮ-ਚੁੰਮ ਰੱਖੋ' ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਕਵੀ ਦਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।

ਭਾਗ (ਅ): ਬਹੁ-ਚੋਣਵੇਂ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

5×1=5

(1) 'ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ' ਲੇਖ ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?

(ੳ) ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ

(ਅ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ

(ੲ) ਬਰਿੰਦਰ ਕੌਰ

(ਸ) ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

(2) ਰੂਪ ਪੱਖੋਂ ਨਕਲਾਂ ਕਿੰਨੀ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?

(ੳ) ਦੋ

(ਅ) ਤਿੰਨ

(ੲ) ਚਾਰ

(ਸ) ਪੰਜ

(3) ਅਖਾਉਤ ਪੂਰੀ ਕਰੋ: ਆਪੇ ਫਾਥੜੀਏ

(ੳ) ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਭਜਾਏ

(ਅ) ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਛੁਡਾਏ

(ੲ) ਤੈਨੂੰ ਕੌਣ ਸਮਝਾਏ

(ਸ) ਤੈਨੂੰ ਰੱਬ ਬਚਾਏ

(4) ਬਾਂਦਰ-ਕੀਲਾ ਕਿਹੜੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿੱਚ ਖੇਡੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਖੇਡ ਹੈ?

(ੳ) ਅਪ੍ਰੈਲ-ਮਈ

(ਅ) ਮਈ-ਜੂਨ

(ੲ) ਜੁਲਾਈ-ਅਗਸਤ

(ਸ) ਦਸੰਬਰ-ਜਨਵਰੀ

(5) 'ਜੀਤੋ' ਕਿਹੜੀ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਹੈ?

(ੳ) ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ

(ਅ) ਨੀਲੀ

(ੲ) ਆਪਣਾ ਦੇਸ

(ਸ) ਘਰ ਜਾਹ ਆਪਣੇ

ਭਾਗ (ੲ): ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਗਲਤ:

5×1=5

(1) ਛਪਾਰ ਦਾ ਮੇਲਾ ਭਾਦਰੋਂ ਸੁਦੀ ਚੌਦਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

(2) ਪੈਦਾਵਾਰੀ ਸਾਧਨਾਂ ਅਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਬਦਲ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਵੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(3) ਨਕਲਾਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਨਕਲੀਆ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

(4) ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਨੀਲੀ' ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

(5) ਸਖਤ ਮਿਹਨਤ ਅਤੇ ਲਗਨ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ 'ਪਾਟਾ ਸੀਵੀਏ ਨਾ, ਰੁੱਸਾ ਮਨਾਈਏ ਨਾ, ਤਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦੇ' ਅਖਾਉਤ ਬਿਲਕੁਲ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ।

ਭਾਗ (ਸ): ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ:

5×1=5

- (1) ਰਾਣੀ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਧੋਂਦੀ ਨਹੀਂ ਕਹਾਉਂਦੀ।
- (2) ਨੀ ਪੀੜਾਂ ਦਾ ਭੁੰਨ ਦੇ ਭੱਠੀ ਵਾਲੀਏ।
- (3) ਚੁੱਕੀ ਕਹੀਆਂ, ਦੁਰਮਟ, ਤੇਸੇ ਬੱਝੇ ਵਿੱਚ।
- (4) ਹਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਉੱਪਰ ਅਭਿਮਾਨ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਮਾਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।
- (5) ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਖੇਡ ਹੈ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

3×2=6

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪਹਿਲਾ ਬੱਚਾ ਹੋਣ ਸਮੇਂ ਕੁੜੀ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਪੇਕੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਪੇਕੇ ਭੇਜਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਰੀਰਿਕ ਲੋੜਾਂ ਤੋਂ ਸਹੁਰੇ ਘਰ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਜਾਣੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਣੇਪੇ ਦੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਵਿੱਚ ਜਣੇਪੇ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਬੱਚਾ ਤੇ ਜੱਚਾ ਨੂੰ ਧੂਫ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਜਾਂ ਦੀਵਾ ਬਾਲ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਦਸ ਦਿਨ ਲਗਾਤਾਰ ਜਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ। ਮੁੰਡਾ ਜੰਮਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲਾਗੀ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਹੋਰ ਬੰਦੇ ਵਧਾਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਆ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦੱਭ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਮੌਕੇ ਉੱਤੇ ਵਧਾਈ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਵਧਾਈਆਂ ਲੈ ਕੇ ਲਾਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਗ ਅਤੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿੱਚ ਗੁੜ, ਮਿਸਰੀ ਜਾਂ ਪਤਾਸੇ ਵੰਡੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਰੀਤਾਂ ਹਾਲਾਂ ਵੀ ਕਾਇਮ ਹਨ।

1. ਉੱਪਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਲੇਖ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ?
2. ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਆਮ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਜਨਮ ਉਸ ਦੇ ਨਾਨਕੇ ਘਰ ਹੋਣ ਦਾ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ?
3. ਪੈਰੇ ਵਿੱਚ ਆਏ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਅਰਥ ਦੱਸੋ:

(ੳ) ਦੱਭ

(ਅ) ਜੱਚਾ

3. ਕੋਈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:

4×3=12

- (ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਮੁੱਖ ਲੱਛਣ ਕੀ ਹਨ?
- (ਅ) ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੁੰਡੇ ਅਤੇ ਕੁੜੀ ਦੇ ਜੰਮਣ 'ਤੇ ਰਸਮ-ਰਿਵਾਜਾਂ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੀ ਵਿਤਕਰਾ ਸੀ? ਹੁਣ ਇਹ ਵਿਤਕਰਾ ਕਿਵੇਂ ਘਟ ਰਿਹਾ ਹੈ?
- (ੲ) ਲੋਕ-ਕਲਾ ਅਤੇ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਕਲਾ ਵਿੱਚ ਕੀ ਅੰਤਰ ਹੈ? ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ।
- (ਸ) 'ਨਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ', ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ?
- (ਹ) ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਖਾਣੇ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਤਰਜੀਹ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ?
- (ਕ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ ਦੀ ਕਿਹੜੀ-ਕਿਹੜੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਹੈ?
- (ਖ) ਜੀਵ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?

4. ਤੁਸੀਂ ਮੱਛੀ-ਪਾਲਣ ਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ। ਆਪਣੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਮੱਛੀ-ਪਾਲਣ ਅਫਸਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਮਿਲਦੀ ਸਬਸਿਡੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸਹੂਲਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪੱਤਰ ਰਾਹੀਂ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰੋ।

2+4+1=7

ਜਾਂ

ਤੁਹਾਡੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਕਲੱਬ ਵੱਲੋਂ ਪੰਚਾਇਤ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪੁਸਤਕਾਲਾ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀਅਨ ਵੱਲੋਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਪੁਸਤਕ-ਵਿਕਰੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖੇ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੁਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ।

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਰਚਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਲਿਖੋ:

3+1=4

ਇਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਨਸ਼ੀਲੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇਨਸਾਨੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਲਈ ਗੰਭੀਰ ਚੁਨੌਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਅਜੋਕੀ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਨਸਾਨ ਕੋਲੋਂ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਸਹਿਜ ਜੀਵਨ ਜਿਊਂਣ ਲਈ ਵੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲੇਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੂੰਜੀ ਤੇ ਪਦਾਰਥਕ ਸੁੱਖ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਦੀ ਦੌੜ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਮਸ਼ੀਨੀ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੈ। ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਪੱਧਰ ਉੱਤੇ ਇਨਸਾਨ ਭੌਤਿਕ ਵਾਤਾਵਰਨ ਨਾਲ ਤਾਲ-ਮੇਲ ਰੱਖਣ ਵਿੱਚ ਨਾਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਦਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀਆਂ ਮੁਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਲੋੜਾਂ ਅਧੂਰੀਆਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖ਼ਲਾਅ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਉਲਝਣਾਂ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਨਸ਼ਾ-ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਵੀ ਇਸੇ ਖ਼ਲਾਅ ਨੂੰ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਦੇ ਜਤਨ ਵਜੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਭੌਤਿਕ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਆਵਾਜਾਈ ਤੇ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਗ਼ੈਰਾ ਦੀ ਬਦੌਲਤ ਬੇਸ਼ੱਕ ਬਾਹਰੀ ਫ਼ਾਸਲੇ ਘਟੇ ਹਨ ਪਰ ਸਮਾਜਿਕ, ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਆਤਮਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਤੇ ਇਨਸਾਨ ਵਿਚਲੀ ਦੂਰੀ ਵਧੀ ਹੈ। ਭੀੜ ਵਧਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਇਕੱਲਾ ਹੈ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਦੁੱਖ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਹੀ ਝੱਲਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਜਦ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਸਹਾਰੇ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਨਸ਼ੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

6. (ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ:

6×1/2=3

ਫ਼ਰਿਸ਼ਤਾ	ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ
ਫ਼ਕੀਰ	ਤਿੱਕੜੀ
ਫ਼ੋਲਾਦੀ	ਰੋਜ਼ਨਾਮਚਾ
ਫ਼ਿਲਹਾਲ	ਦਰੁਸਤ
ਫ਼ਸਲ	ਹਥੋੜਾ
ਫ਼ਿਰਕੀ	ਬਜ਼ੁਰਗ

(ਅ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੋ:

4×1=4

(ੳ) ਅੱਗੇ ਵਧ ਕੇ ਵੈਰੀ ਦੇ ਦੰਦ ਖੱਟੇ ਕਰੋ।	(ਸੰਜੁਗਤ ਵਾਕ)
(ਅ) ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਫਲਤਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।	(ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਵਾਕ)
(ੲ) ਭਲੇ ਲੋਕ ਸਭ ਦਾ ਭਲਾ ਸੋਚਦੇ ਹਨ।	(ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਸ) ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਮੀਰ ਹੋਵਾਂ।	(ਵਿਸਮੈ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਹ) ਬੱਚੇ ਸਭ ਨੂੰ ਪਿਆਰੇ ਲੱਗਦੇ ਹਨ।	(ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਕ) ਬੂਟਿਆਂ ਨੂੰ ਮਾਲੀ ਦੁਆਰਾ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।	(ਕਰਤਰੀਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਖ) ਉਹ ਅਮੀਰ ਹੈ ਪਰ ਬਹੁਤ ਕੰਜੂਸ ਹੈ।	(ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ)

7. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਪੰਜ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੱਸੋ: 5×2=10

- (ੳ) ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸੌ ਸੁੱਖ
- (ਅ) ਕੋਹ ਨਾ ਚੱਲੀ ਬਾਬਾ ਤਿਹਾਈ
- (ੲ) ਤੋੜੀ ਉੱਬਲੇਗੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਹੀ ਕੰਢੇ ਸਾੜੇਗੀ
- (ਸ) ਘਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਜੋਗੜਾ ਬਾਹਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਸਿੱਧ
- (ਹ) ਭੱਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣ ਇੱਕੋ-ਜਿਹੇ
- (ਕ) ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਸਰਿਆ
- (ਖ) ਵਾਦਤੀਆਂ-ਸਜਾਦਤੀਆਂ ਨਿਭਣ ਸਿਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ
- (ਗ) ਘਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਜੋਗੜਾ ਬਾਹਰ ਦਾ ਜੋਗੀ ਸਿੱਧ

8. ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ: 2+1+1=4

ਹੈ ਧਰਤੀ ਪਰ ‘ਛੁਹ ਅਸਮਾਨੀ’

ਸੁੰਦਰਤਾ ਵਿੱਚ ਲਿਸ਼ਕੇ।

ਧਰਤੀ ਦੇ ਰਸ ਸ੍ਵਾਦ, ਨਜ਼ਾਰੇ,

‘ਰਮਜ਼ ਅਰਥ’ ਦੀ ਚਮਕੇ।

- (ੳ) ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਕਿਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਵੀ ਕੌਣ ਹੈ?
- (ਅ) ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਸਮਾਨੀ ਛੁਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ?
- (ੲ) ‘ਰਮਜ਼’ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।

9. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖੋ: 4

(ੳ) ਪੁਰਾਣੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਂ	(ਪ੍ਰੋ. ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ)
(ਅ) ਵਾਰਸ ਸ਼ਾਹ	(ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ)
(ੲ) ਮੇਰਾ ਬਚਪਨ	(ਹਰਿਭਜਨ ਸਿੰਘ)

10. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ: 6

(ੳ) ਨੀਲੀ	(ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁੱਗਲ)
(ਅ) ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ	(ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)

ਮਾਡਲ ਟੈਸਟ ਪੇਪਰ-2

ਜਮਾਤ: ਬਾਰੂਵੀਂ ਲਾਜ਼ਮੀ ਪੰਜਾਬੀ

ਸਮਾਂ: 3 ਘੰਟੇ

ਅੰਕ: 80

ਨੋਟ: 1. ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ 10 ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ।

2. ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ।

3. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ (ੳ), (ਅ), (ੲ) ਅਤੇ (ਸ) ਹਨ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹਨ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇੱਕ ਅੰਕ ਦਾ ਹੈ।

1. ਵਸਤੂਨਿਸ਼ਠ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

20×1=20

ਭਾਗ (ੳ): ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:

5×1=5

- (1) ਵਿਆਹ ਵਿੱਚ ਫੇਰਿਆਂ ਸਮੇਂ ਲਾੜੀ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਕਿਹੜਾ ਕੱਪੜਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ?
- (2) ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਭਾਰੀ ਜੋੜ-ਮੇਲਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ?
- (3) ਨਿਰੰਜਣ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਿਸ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਸੀ?
- (4) 'ਗੁੱਸਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਨੁਕਸਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ' ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਅਖਾਉਤ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ?
- (5) 'ਗੀਤ' ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?

ਭਾਗ (ਅ): ਬਹੁ-ਚੋਣਵੇਂ ਉੱਤਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ:

5×1=5

(1) 'ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ-ਨਾਚ' ਲੇਖ ਕਿਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ?

(ੳ) ਵਣਜਾਰਾ ਬੇਦੀ

(ਅ) ਦਲੀਪ ਕੌਰ ਟਿਵਾਣਾ

(ੲ) ਬਰਿੰਦਰ ਕੌਰ

(ਸ) ਜਗੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂਰ

(2) 'ਬੇਸਰ' ਕਿੱਥੇ ਪਹਿਨਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਗਹਿਣਾ ਹੈ?

(ੳ) ਨੱਕ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ

(ਅ) ਗਰਦਨ ਦੁਆਲੇ

(ੲ) ਵੀਣੀ

(ਸ) ਕੰਨ ਵਿੰਨ੍ਹ ਕੇ

(3) ਰੋਸ਼ਨੀ ਦਾ ਮੇਲਾ ਕਿੱਥੇ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ?

(ੳ) ਜਰਗ ਵਿਖੇ

(ਅ) ਮਾਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ

(ੲ) ਜਗਰਾਵਾਂ ਵਿਖੇ

(ਸ) ਛਪਾਰ ਵਿਖੇ

(4) 'ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਥੋੜ੍ਹੀ ਭਰਪਾਈ ਵੀ ਸੁਖਦ ਅਹਿਸਾਸ ਦਿੰਦੀ ਹੈ' ਸੰਕੇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹੜੀ ਅਖਾਉਤ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ?

(ੳ) ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ

(ਅ) ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ ਕੰਮ ਸਰਿਆ

(ੲ) ਇੱਕ ਦਰ ਬੰਦ ਸੌ ਦਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ

(ਸ) ਜਾਂਦੇ ਚੋਰ ਦੀ ਲੰਗੋਟੀ ਸਹੀ

(5) 'ਪ੍ਰੋ. ਐਮ. ਐਲ. ਮਲੋਤਰਾ' ਕਿਹੜੀ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ?

(ੳ) ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ

(ਅ) ਨੀਲੀ

(ੲ) ਆਪਣਾ ਦੇਸ

(ਸ) ਸਾਂਝ

ਭਾਗ (ੲ): ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਕਥਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੱਸੋ ਕਿ ਕਿਹੜਾ ਕਥਨ ਸਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਹੜਾ ਗ਼ਲਤ:

5×1=5

- (1) ਤਰਨ ਤਾਰਨ ਵਿਖੇ ਹਰੇਕ ਸੰਗਰਾਮ ਨੂੰ ਮੇਲਾ ਭਰਦਾ ਹੈ।
- (2) ਗਿੱਧੇ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਸਰਤਾਜ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।
- (3) ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਸੰਚਾਰ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ।
- (4) ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਆਪਣਾ ਦੇਸ' ਤੁਹਾਡੀ ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ।

- (5) ਗੁੱਸੇ-ਗਿਲੇ ਮਿਟਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਣ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇਣ ਲਈ 'ਪਾਟਾ ਸੀਵੀਏ ਨਾ, ਰੁੱਸਾ ਮਨਾਈਏ ਨਾ, ਤਾਂ ਘਰ ਨਹੀਂ ਵੱਸਦੇ' ਅਖਾਉਤ ਬਿਲਕੁਲ ਢੁਕਵੀਂ ਹੈ।

ਭਾਗ (ਸ): ਖਾਲੀ ਥਾਂਵਾਂ ਭਰੋ:

5×1=5

- (1) ਢਿੱਡ ਭਰਿਆ।
- (2) ਏਨੇ ਨੂੰ ਦਾ ਆਂਡਾ ਟੋਟੇ-ਟੋਟੇ ਹੋਇਆ।
- (3) ਨਾਗਾਂ ਕੀਲੇ ਲੋਕ-ਮੂੰਹ ਬੱਸ ਫਿਰ।
- (4) ਰਿਗਵੇਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬ ਅੰਦਰ ਦਰਿਆ ਵਗਦੇ ਸਨ।
- (5) ਹਿੰਦੂ ਪਹਿਨਦੇ ਹਨ।

2. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ:

3×2=6

ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਤੋਂ ਹੀ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਪੇਂਡੂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨੋਰੰਜਨ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹਰ ਪਿੰਡ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਹਿੱਸਾ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿੜ ਪਿੰਡ ਦੀ ਜੂਹ ਵਿੱਚ ਆਥਣ ਸਮੇਂ ਜੁੜਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਖੇਡਣਾ, ਕੋਈ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਨਹੀਂ, ਉਚ-ਨੀਚ ਨਹੀਂ, ਅਮੀਰੀ-ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਪਾੜਾ ਨਹੀਂ। ਸਾਰੇ ਰਲ ਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਸਨ। ਭਾਈਚਾਰਿਕ ਸਾਂਝ ਏਨੀ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਨੇ ਰਲ ਕੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ। ਦੇਸੀ ਘਿਓ ਦੇ ਪੀਪਿਆਂ ਦੇ ਪੀਪੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਹ ਗੱਭਰੂ ਵੀ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡ ਦਾ ਮਾਣ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੇਲਿਆਂ-ਮੁਸਾਹਵਿਆਂ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਪਹਿਲਵਾਨੀ ਵਿੱਚ ਪਿੰਡ ਦਾ ਨਾਂ ਚਮਕਾਉਣਾ, ਕਿਸੇ ਬੋਰੀ ਚੁੱਕਣ ਵਿੱਚ ਨਾਂ ਕੱਢਣਾ, ਕਿਸੇ ਮੂੰਗਲੀਆਂ ਫੇਰਨ ਵਿੱਚ ਬਾਜ਼ੀ ਜਿੱਤਣੀ। ਰੱਸਾ-ਕਸ਼ੀ ਤੇ ਕਬੱਡੀ ਦੀਆਂ ਟੀਮਾਂ ਨੇ ਪਿੰਡ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿਵਾਉਣੀ। ਇਹ ਖਿਡਾਰੀ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰਾਂ ਨੂੰ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਰੱਖਣ ਲਈ ਨਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਸਨ ਚੁੱਕਣ ਦਿੰਦੇ। ਸਮੁੱਚੇ ਪਿੰਡ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਲਈ ਰਲ ਕੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਖੇਡਦੇ ਸਨ। ਚੰਗੀ ਖੇਡ ਖੇਡਣਾ ਹੀ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਹੀ ਸਨ ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਯੁਵਕਾਂ/ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਆਹਰੇ ਲਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ ਸਨ ਤੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੀਆਂ ਸਨ।

- (ੳ) ਉੱਪਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪੈਰਾ ਕਿਸ ਲੇਖ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਲੇਖਕ ਕੌਣ ਹੈ?
- (ਅ) ਪੁਰਾਤਨ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਦੀ ਕੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਸੀ?
- (ੲ) ਪਿੰਡ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਲਈ ਉਥੋਂ ਦੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਦੇ ਸਨ?

3. ਕੋਈ ਚਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖੋ:

4×3=12

- (ੳ) ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਦੱਸੋ।
 - (ਅ) ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਰਦਾਵੇਂ ਲੋਕ-ਨਾਚਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ ਵਰਣਨ ਕਰੋ।
 - (ੲ) ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਪੱਖੋਂ ਨਕਲਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਹਨ?
 - (ਸ) 'ਮੇਲਾ' ਸ਼ਬਦ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਪੰਜਾਬੀ ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਸਮਾਇਆ ਹੈ, ਦੱਸੋ ਕਿਵੇਂ?
 - (ਹ) 'ਪੰਜਾਬੀ ਸੱਭਿਆਚਾਰਿਕ ਪਰਿਵਰਤਨ' ਪਾਠ ਵਿੱਚ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਤੁਕ 'ਮਾਤਾ ਧਰਤਿ ਮਹਤੁ' ਅਜੋਕੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਕਿਹੜੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵੱਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ? ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਦੱਸੋ।
 - (ਕ) ਲੋਕ-ਖੇਡਾਂ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿਹੜੇ ਨੈਤਿਕ ਗੁਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਵੀ ਦੱਸੋ ਕਿ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਹਨ?
 - (ਖ) ਵਿਆਹ ਕੇ ਲਿਆਉਣ ਪਿੱਛੋਂ ਮੁੰਡੇ ਦੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੀਆਂ-ਕਿਹੜੀਆਂ ਰਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ?
- 4. ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੌਜਵਾਨ ਹੋ। ਆਪਣੀ ਯੋਗਤਾ ਤੇ ਸਮਰੱਥਾ ਦੱਸਦੇ ਹੋਏ, ਕਿਸੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਬੈਂਕ ਤੋਂ ਸੈ-ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਕਰਜ਼ਾ ਲੈਣ ਵਾਸਤੇ ਸ਼ਾਖਾ-ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖੋ।**

2+4+1=7

ਜਾਂ

ਤੁਹਾਡਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਸ਼ੇਅਰ-ਬਜ਼ਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਮੋਬਾਈਲ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨੀ ਪੈ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਭਾਰਤ ਸੰਚਾਰ ਨਿਗਮ ਲਿਮਟਿਡ ਦੀ ਨੈੱਟਵਰਕ ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਦਿੱਕਤ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਹਾਲਾਤ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਪੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਇਸ ਪਾਸੇ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖੋ।

5. ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪੈਰੇ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਰਚਨਾ ਕਰੋ ਅਤੇ ਢੁਕਵਾਂ ਸਿਰਲੇਖ ਵੀ ਲਿਖੋ:

3+1=4

ਆਮ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਈ ਆਦਮੀ ਬੜੇ ਸਾਊ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਇਹ ਚੰਗੀ ਪਰਵਰਸ਼ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਹੈ। ਪਰ ਕਈਆਂ ਦੀ ਤਬੀਅਤ ਪੂਰੀ ਚੰਗਿਆਇਆਂ ਵਰਗੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਜ਼ਰੂਰ ਕੁਝ ਤਰੁੱਟੀਆਂ ਜਾਂ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ, "ਜਿਸ ਨੇ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਭੁੱਖ ਵੇਖੀ ਹੋਵੇ ਉਸ ਦੀ ਨੀਅਤ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰੱਜਦੀ" ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੋ ਬਚਪਨ ਪਿਆਰ-ਵਿਹੁਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਮਾਜ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਅਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਸਿਆਣਿਆਂ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸਮਾਜ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ, ਘਰ ਦੀ ਜੋ ਸਕੂਨ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਖਾਸ ਕਰ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਸਰਬ-ਕਲਾ ਸੰਪੂਰਨ ਬਣਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਬੱਚੇ 'ਚ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਲਈ ਹੀਣ-ਭਾਵਨਾ ਭਰ ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਇਹੀ ਲਾਪਰਵਾਹੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਬੁਰੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲ ਵੀ ਧੱਕ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਮਾਂ ਦੀ ਜ਼ੁੰਮੇਵਾਰੀ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਹਾਲਾਂਕਿ ਬਾਕੀ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਮਾਫ਼ੀ ਦਾ ਹੱਕਦਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਹਾਨ ਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ ਜਾਂ ਜਿੰਨੇ ਵੀ ਮਾੜੀ (ਖਲਨਾਇਕ) ਕਿਸਮ ਦੇ ਆਦਮੀ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤੱਥ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੰਗੇ ਜਾਂ ਮਾੜੇ ਬਣਨ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਮਾਂ-ਬਾਪ, ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਸੰਗਤ ਦਾ ਹੀ ਹੱਥ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

6. (ੳ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਸ਼ਬਦ-ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ-ਕੋਸ਼ ਤਰਤੀਬ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖੋ:

6×1/2=3

ਵਹੁਟੀ	ਰੜਕਣਾ
ਵਿਰਾਨ	ਲਸ਼ਕਰ
ਵਰਜਸ਼	ਯੋਗਤਾ
ਵੈਦਗੀ	ਰਗੜ
ਵਕਾਲਤ	ਯਮਰਾਜ
ਵਕਤਾ	ਖੈਰਖਾਹ

(ਅ) ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਚਾਰ ਵਾਕਾਂ ਦਾ ਬ੍ਰੈਕਟ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ ਵਾਕ-ਵਟਾਂਦਰਾ ਕਰੋ:

4×1=4

(ੳ) ਉਹ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਕੰਗਾਲ ਹੋ ਗਿਆ।	(ਸੰਜੁਗਤ ਵਾਕ)
(ਅ) ਮੇਰੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੁੜੀ ਅਹੁ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।	(ਮਿਸ਼ਰਿਤ ਵਾਕ)
(ੲ) ਸਿਰਫ਼ ਮਾਂ ਹੀ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਪਾਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।	(ਨਾਂਹ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਸ) ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਡਾਕਟਰ ਹੁੰਦਾ।	(ਵਿਸਮੈ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਹ) ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਦੱਸੋ।	(ਪ੍ਰਸ਼ਨ-ਵਾਚਕ ਵਾਕ)
(ਕ) ਕਾਰ ਰਾਜੂ ਦੁਆਰਾ ਚਲਾਈ ਗਈ।	(ਕਰਤਰੀ ਵਾਚ ਵਾਕ)
(ਖ) ਆਹਾ! ਮੇਰੀ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ।	(ਸਧਾਰਨ ਵਾਕ)

7. ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਅਖਾਉਤਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕਿਸੇ ਪੰਜ ਨੂੰ ਵਾਕਾਂ ਵਿੱਚ ਵਰਤੋਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀਆਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੱਸੋ: 5×2=10

- (ੳ) ਅੱਗੇ ਸੱਪ ਤੇ ਪਿੱਛੇ ਸ਼ੀਂਹ
- (ਅ) ਕੋਹ ਨਾ ਚੱਲੀ ਬਾਬਾ ਤਿਹਾਈ
- (ੲ) ਹੱਥ ਨੂੰ ਹੱਥ ਧੋਂਦਾ ਹੈ
- (ਸ) ਸੰਗ ਤਾਰੇ-ਕੁਸੰਗ ਡੋਬੇ
- (ਹ) ਭੱਜਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਣ ਇੱਕੋ-ਜਿਹੇ
- (ਕ) ਜਾਂਦੇ ਚੋਰ ਦੀ ਲੰਗੋਟੀ ਸਹੀ
- (ਖ) ਇੱਕ ਚੁੱਪ ਤੇ ਸੌ ਸੁੱਖ
- (ਗ) ਮਨ ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤੁ

8. ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤਰ ਦਿਓ: 2+1+1=4

ਢਾਰਿਆਂ 'ਚੋਂ ਉੱਠ ਹੰਭਲਾ ਮਾਰ ਕੇ,
ਪਕੜ ਲੈ ਉੱਚਾ ਮੁਨਾਰਾ, ਦੋਸਤਾ।
ਧੌਣ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵੇਖ, ਕਰਦਾ ਸੈਨਤਾਂ,
ਤੇਰੀ ਹੋਣੀ ਦਾ ਸਿਤਾਰਾ, ਦੋਸਤਾ।

- (ੳ) ਕਾਵਿ-ਸਤਰਾਂ ਕਿਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦਾ ਕਵੀ ਕੌਣ ਹੈ?
- (ਅ) ਕਵੀ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ?
- (ੲ) 'ਢਾਰਾ' ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਅਰਥ ਦੱਸੋ।

9. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਭਾਵ ਲਿਖੋ: 4

(ੳ) ਟੁਕੜੀ ਜੱਗ ਤੋਂ ਨਯਾਰੀ	(ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ)
(ਅ) ਤਾਜ ਮਹੱਲ	(ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ)
(ੲ) ਐਵੇਂ ਨਾ ਬੁੱਤਾਂ 'ਤੇ ਡੋਲੀ ਜਾ ਪਾਣੀ	(ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ)

10. ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਸਾਰ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖੋ: 6

(ੳ) ਸਾਂਝ	(ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ)
(ਅ) ਮਾੜਾ ਬੰਦਾ	(ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼)